

ZLATA ČEVELJČKA

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ SEZONA 1994/95

DOMINIK SMOLE
(1929-1992)

1983 – Dominik Smole dobi »Nagrado Slavka Gruma« za *ZLATA ČEVELJČKA*

1988 – PG Kranj uprizori Smoletovo *ANTIGONO* v režiji Matjaža Zupančiča

DOMINIK SMOLE

ZLATA ČEVELJČKA

Dr. Predsednik senata: **Boris Juh**
Dr. Prisednik senata: **Evgen Car**
Dr. Poročevalec: **Aleš Valič**
Obtoženi: **Matjaž Višnar**
Odvetnica: **Tatjana Dimitrievska**
Tožilec: **Tine Oman**
Sodni sluga: **Matjaž Turk**
Administratorka: **Darja Reichman**

Režija: **Matjaž Zupančič**
Dramaturgija: **Matija Logar**
Scenografija in kostumografija: **Janja Korun**
Lektura: **Katja Podbevšek**
Oblikovanje luči: **Miran Šušteršič**

Inspicent: **Robert Kavčič**,
tonski mojster: **Marko Koren**,
šepetalka: **Milada Varacha**,
garderoba: **Bojana Uzar**,
razsvetljava: **Drago Cerkovnik**,
frizer: **Matej Pajntar**
scenski tehniki: **Janez Plevnik**,
Robert Rajgelj, **Simon Markelj**.

BIT.BIT.BIT.MITOLOGIJA.

»Zlata čeveljčka« (Z. č.)

Vse je kot prihod na vajo.

Prava gledališka vaja je v območju stalnega zasliševanja. Sebe in drugih.

Medsebojno preverjanje.

Vse življenje je vaja. Vmes so pavze. In vsakič, ko se vaja začne, je nekaj zadrege.

Gremo naprej ali bomo ponavljali?

Posebno, morda čudno vznemirjanje čudakov na vaji, je tisti humus, ki v svojo razrahljano strukturo nežno sprejema embrije, ki jim ne bo nikdar jasno, ali so že ponovitev ali so čisti original ali... Živimo prejšnje, smo sedaj, smo v drugem življenju?

Kozmične energije načrtujejo tloris življenja. Brez ustreznega merila. Na pamet.

Imamo torej pravico do komentiranja oporoke?

Z. č. so pred koncem drugega tisočletja in pred začetkom tretjega oporoka. Je sploh možno časovno zamejiti čas?

»Če ga zgrabiš v pest, omahne.«

Nismo v bližini molierovskega zvijanja besed in teles, smo v bližini vdrtih, s podočnjaki podčrtanih oči in hipnotično rešilnega nasmeha Bulgakova.

Komu so torej prav zlati čeveljčki?

Z. č. – igra o negotovosti, igra, kjer je gledališko zrcalo spremenjeno v nihajoče okno, odprto v pokrajine realne fantastike.

Asociacije plavajo v porodni vodi genijev.

Akvarij dejstev, ko so upanja že povsem ponošena.

Na vrvi obešeno perilo. Daljevski prizor.

Vrv je brez perila samotna in samotarju blizu. Se dve samoti lahko medsebojno navežeta ter si pripovedujeta anekdoti o vrvajočem življenju ulic, o bleščečih gledaliških lučeh?

Je rojstvo v resnici rojstvo smrti? Se rodimo samo zaradi smrti? Po smrti so samo anekdote.

»Še kar. Še kar nagla in kratka seja. Čezdalje sposobnejši smo... Oprosti, punčka. Vsi smo

v vrsti. Brez vrste ni nič.«

V bližini zlatih čeveljčkov ni nič ponarejenega.
Vse je zares. Z Z. č. smo si na dotik. Rahel in
trajen dotik.

Z. č. niso državotvorni.

Ves napredek se kaže v stanjševanju. Prostora.
Včeraj fascikel, danes disketa, jutri stisnjen
spomin. Lepo pospravljen v jeklenkah. Do deset
atmosfer.

Potem ko je duh ušel iz steklenice, nam je spomin
uspelo ujekleniti. Hraniti ga je v temnih in mrzlih
prostorih.

Smo hladni in trezni.

»Vendar imajo ljudje v večini zelo mrzla bitja.«
Nekaj je mavzolejskega v deželi...

Vesolje je gnezdo. Kdor pade iz gnezda...

Bit.Bit.Bit.Mitologija.

Matija Logar

Dominik Smole

VZETI ČLOVEKU ZAVÉST - TO JE HUMANIZEM

(Neavtoriziran in nespremenjen pogovor s Prešernovim nagrajencem za leto 1986)

Srečo Zajc: Dominik Smole, zakaj ne marate intervjujev, javnih nastopov, slik v časopisih, skratka, javnega življenja?

Dominik Smole: Po mojem zaradi sramežljivosti. Človeški svet je z vsakim dnem ne manj, ampak bolj neprijazen, čim starejši je človek, več sive barve vidi, spraševati še, ampak kaj odgovoriti? Sramežljivost in zadržanost sta, vsaj kar se mene tiče, kar na mestu. Pa tudi vem čedalje manj, če povem po pravici, in to je glavni vzrok. Zapiše človek še kakšno malenkost v svojo literaturo, pa še tja nekam nerad. Dane Zajc nam je pred leti na eni od bralnih vaj za »Voranca« na svoj skopi način povedal približno takole: Najboljše bi bilo, če bi bile pesmi čim bližje molku. Tudi v svojih igrah za oder sem v zadnjem času opazil, da se mi pogosto zapiše v didaskalijah MOLK. To je nekaj od tistega, kar je popadlo Tožilca v mojih ZLATIH ČEVELJČKIH, rad bi bil namreč; ta moj gledališki junak, kratkomalo kje stran. Ampak je tako, če človek že napiše igro, mora biti okoli molka še kakšna reč za glas. Pustiva to. Povedati želim pravzaprav, da prav rad intervjuje prebiram: z raziskovalci, z znanoštvom in z učenjaki, s politiko, gospodarstveniki, s strokovnjaki za socialno in javno varnost, manj z umetniki.

S. Z.: Trenutek. Ne zmuznite se mi takole na hitro med učenjake, javne delavce. Vi mi tu paradržate slo po molku, potem pa le greste pisat svoje moralistične dramolete, povrh pa še črne.

D. S.: In Zajc svoje stihe zaklinjanja in zarotitve, Gregor Strniša pa je tako že zdavnaj in prvi predstavil v četrti (dimenziji) in je v solidnem kontaktu z zvezdami v vesolju. Takole vam pravim: ni šans, da bi zbrisali pesnike s sveta prej kot druge. Opozarjam, to so zakrknjenci. Rekli bodo adijo šele, ko že nikjer nikogar in ničesar ne bo. Nič prej, povem vam.

S. Z.: Prav. Pa je kaj smisla v tem? Pravzaprav, vprašal vas bom bolj udarno: zdaj ko ste takole sre-

di življenja in ko imate že lep kos svojega dela za seboj – je kaj smisla v vsem?

D. S.: (Se smeje) Tudi ljubeznivo, ne samo udarno, kar je res, je res. Takole vam povem. Vprašanje je, če je vprašanje o smislu sploh legitimno. Poglejva, kako je to pri veri. Tudi v vero morate najprej verovati, sicer ne gre. Najbrž je s smislom, ali celo z globljim, življenjskim smislom enako. Mislim, da občutek brez smisla ni nič bolnega, celo svojevrstno zdravje je v njem, če ste seveda pripravljeni z iskanjem smisla nehati. Še dlje grem, zaresni bolniki se mi vidijo tisti, ki nikoli ne opazijo, da faktično žive življenje brez smisla.

S. Z.: Zdaj se bom pa še jaz malo smejal, tej štreni namreč.

D. S.: Kar. Da ne bom za mlade bralce Mladine ne-spodbuden pa naj povem, da je s praktičnih razlogov živetja in preživetja dobro imeti vsaj kakšno orientacijo k smislu, tako ali drugačno vero v smisel, pedagogi to pozdravljamo in vas usmerjamo k temu. No, jaz kajpada nisem ravno pravi pedagog, to je res. Zato to pripovedujem z rezervo, tako bolj na splošno. Reklo bi se lahko takim smislom tudi hobby, ampak to je le pregrobo za nekatera ušesa.

S. Z.: A tako, fino, zelo spodbudno! Me pa zdaj zanima točno, kako je z Vašim življenjskim delom, z Vašimi imenitnimi stvaritvami, z Vašimi slavni-mi Antigonami etc. etc.?

D. S.: Tovariš Zajc: terapija. Terapevtski razlogi, kot se izkaže prej ali slej. Vzdrževalnina.

S. Z.: Pojdite no (se solit), pa so mi rekli, da ste v bistvu resen človek in ne sitnoba. Ponujate mi znošen model skeptika in cinika.

D. S.: Nikar se ne jezite, resno mislim, terapija je resna reč, posebno te vrste, prav kapitalno važna, nič ni lahkotnega, to je, bi skoraj rekel, eksisten-cialna stvar. Le, da vsak tega ne prizna, jaz pa kar.

S. Z.: Pustiva to, Vas bom vprašal kaj drugega. Nosite v sebi kak praspomin, kak praglas, ste ga videli, ste ga slišali? Od kod prihajate?

D. S.: Ravno praglasu ali praspomina ne, imam pa sliko iz spomina na najzgodnejše otroštvo, ki se mi razstavlja zelo velikokrat, konzistentna, kot bi bila narejena v težkem slikarskem olju. Stanovali smo v Narodnem domu v Ljubljani. Ob stranskem vhodu na današnji Prežihovi je ob tleh precejšnje okno, pod oknom globoko doli v kleti velika pralnica. Jaz,

tri, štiri leta, zunaj, tostran mreže, polna dopoldanska sončna luč, zdolaj moja mati, ki pere. Z ometa se je prav nalahno, v finem slapu in dolgo osipala mivka. Kar naprej in naprej. Mati, takrat pač samo nekaj nad trideset, kar brhke postave, vidim zdaj po fotografijah, predeva perilo iz kotla v kad, gor k meni se vali, oblak za oblakom, sopara, nenavadno prijetno vlažna, prosojna, kakor na kakšni Jamovi sliki. Da se počutim absolutno prijetno, kompletno zadoščeno, to mi je ostalo. Še to vem, da me je mama sem in tja malo poklicala, očitno je hotela vedeti, če sem še v soparnem oblaku zgoraj, in še to vem, da me je na tej sliki poklicala bolj prijazno kot sicer, četudi me je tudi sicer klicala, se mi zdi, v glavnem prijazno.

S. Z.: *Greste kdaj tam mimo?*

D. S.: Ne. Mislim, da ne.

S. Z.: *Ali Vam slikarstvo ugaja?*

D. S.: Razumljivo, a da bi bil prav nor, to ne. Vi me najbrž sprašujete zaradi tega spomina, ki se mi razstavlja kot slika. Ampak to je zveza z mojo rojstno hišo. V Narodnem domu je bila in je še Narodna galerija, tako da je bil do začetka vojne okoli mene pravi živžav slik in slikarjev. Bile so razstave v Narodni galeriji, tudi onstran v Jakopičevem paviljonu, takratni upravnik, za starejše Ljubljance znameniti Ivan Zorman, ko je bil mlad, so ga šteli za izjemnega lepotca, je še posebej stalno nekaj posloval in kupčeval s slovenskimi slikarji, skratka, jaz in moj brat sva kar dobro služila s slikarijo tistega časa. Skratka, slike je bilo treba pripeljati in potem spet kam vrniti. Šla sva v Jakopičev paviljon, ta je že zdavnaj preč, tam nama je tudi zelo znameniti »služitelj« Pepe posodil posebej za take prevoze narejen voziček, dva dinarja odškodnine, pa sva pevažala in odvažala platna, kolikor je bilo treba. Še najboljša vira dohodka sta bila Jama in Sternen. Jama je stanoval nekje daleč za Bežigradom na severu, Sternen v Groharjevi na jugu Ljubljane. Oba sta bila takrat že gospoda in padlo je zagotovo dvakrat po deset, včasih pa tudi po petdeset dinarjev. Kino je bil takrat po dva, tri dinarje. Jame velikokrat ni bilo doma, slikal je pretežno zunaj ali pa je bil v tujini, vendar ceha je bila izplačana absolutno zanesljivo. Kadar je bil doma, sem moral pred izplačilom zmeraj nekaj časa držati v rokah dve kovinski cevki, v kateri je spustil električni tok. Tak aparat je sam sestavil, najbrž zaradi revme, ki ga je mučila, ki si jo je pridelal ob delu

zunaj, doma pa zdravil. Čemu je mene mučil s to rečjo, ne uganem. Mogoče je bil malo sadista ali pa malo šemast, saj se mi je zdel takrat že zelo star, lahko pa je bil tak preprosto zato, ker je bil umetnik, kar je še najverjetnejše. Pri Jami sem videl ta prosojen sončen svet, to so bile gotovo njegove Bele krajine, kjer je veliko slikal. Imel pa je tudi bolj prosojne modre, zmerom komaj razločne mostove in vode, to so njegove holandske slike, ženo je imel od tam, videl pa je nisem. Ali je ni bilo nikoli tam, ali je že umrla ali mu je ušla, vse sem pozabil. Ostala pa je Bela krajina, tudi v resnici tako lepa, kot je bila takrat na slikah. Posebno sem rad gledal slike, če so bile brez okvirov, še danes so mi take všeč. V Beli krajini sem še zdaj rad veliko časa. Mislim, v pravi. S Sternenom pa je bila druga pesem, tam so bile slike poslikane z veliko roko, na gosto, mnogo razkošne rdeče, rože in ženski portreti predvsem. Mojster je imel prav zoprno vreščoč glas, tako da je delal vtis permanentno sitnega dedca, mogoče ni bil, mogoče pa je, jaz to nisem naprej raziskoval, meni ni naredil nič slabega, narobe, zmeraj je bil doma, najboljšo me je honoriral, povrh pa sem pri njem prvič v življenju videl ta ali oni nagi ženski kos, na sliki, enkrat pa tudi živega, to so bile prsi, prve prsi kakšne Ljubljankanke to zagotovo. Nič ne morem reči, ali je vse to dobro ali ne, ampak tako je bilo. Potem pa vojna, in kot bi odrezal, konec.

S. Z.: Ali ste bili kaj veseli, ko ste prejšnji teden na glavni proslavi Prešernovega dne v Cankarjevem domu namesto odrecitirane »Zdravljice« poslušali Prešerna v glasbeni obliki, se pravi, da vam jo je zapel zbor.

D. S.: Vesel, ja! Besen. Hud. Če še ne veste, vam jaz povem: v Slovenca je za stalno naseljen nekakšen posebno samouničevalen insekt, nekakšna drobna, ampak čezvse trpežna avtodestrukcijska živad. Ko kakšna reč dobi volumen, specifično težo, jo takoj zatolče. Nemudoma. Tako je z »Zdravljico«. Vrsto let je bila interpretacija Zdravljice edini zares zanimiv dogodek na teh svečanostih, če ne štejem ministrov govornikov, ki so tudi zanimivi, ampak drugače. Različni igralci so se prebijali skozi njo, z različno srečo. Pesem sama je dostikrat dobivala nove, presenetljive pomene, sama rasla, padala, skratka, živela avtentično. Z ne dosti pretiravanja lahko rečem, da se je skozi njo dobro reflektirala tudi aktualna pozicija vsega slovenskega igralstva. Najlepša, najbolj pretresljiva, do kosti srhljiva je bi-

la interpretacija velikega slovenskega retorja igralca Rudija Kosmača, ki je vanjo zagotovo vlil svojo presmrtno resnico. Ampak: vse, kar ima vsaj malo volumna, vsaj malo specifične teže, formata, vse požre stenica v nas. Neki nadutež, neki brezsrarni uničevalec v nas vse pahne pod mizo in v smeti.

S. Z.: *Sva malo preveč zakurila?*

D. S.: Nič preveč, še premalo. Na primer: nimamo velike proze, nimamo slovenskega velikega teksta, tožimo. V resnici nam je nastajala in še nastaja prav pred nosom in se tako, daj bog, približuje srečnemu zaključku genialna freska Lojzeta Kovačiča. Imeli smo in imamo seveda dobre pisatelje, marsikak lep kos je v naši starejši in novi literaturi, ampak nismo ga imeli, in zdaj imamo inicialni tekst svoje književnosti. Od Lojzetovih knjig dalje šele lahko res rečemo, da naša literatura stoji. Zdaj pa vas vprašam, kako smo sprejeli to delo? Če bi sodil po odzivih naših, kot pravimo sredstev javnega obveščanja: nikakor! Droben članek ali dva, da ravno ni prav nič, in v redu. Drugače, recimo, Husarski slovar srbskega pisatelja Pavića, ne slabo, a nikakor ne vrhunsko delo, a poglejte, kako so ga bratski Srbi znali plasirati v svetu. Prav imate. Sem pa res bedak, ker se jezim, baš me briga. Saj vemo, kako je. Če veliko kadim, sem rad hitro jezen. Jezen človek pa izgubi zdravje. V glavi.

S. Z.: *Moram Vas deloma potolažiti: iz kompetentnih slovenskih knjižničarskih krogov vem, da se za Kovačičeve Prišleke dobesečno pulijo. Tovariš Smole, Vi ste na slovenski kulturni sceni več ali manj od petdesetih let naprej, zdaj pišemo 1986. leto. Takole Vas generalno vprašam: je več ustvarjalne svobode zadnje čase?*

D. S.: Moj bog, ni primere! Zagona pa manj. Tovariš Zajc, zadnji časi ali pa tisti po vojni, to je kot noč in dan. Prva leta, takoj po koncu vojne, je pravzaprav še kar nekako šlo, šele potem je naskočil boljševizem. Takrat, takoj po 45., je bil v Ljubljani predsednik vlade Boris Kidrič. Ne vem, če je res, ampak govorilo se je po vogalih, da je rekel s pomočjo Prešerna: Slavce bodo pustili peti, kaline pa naučili. Ne vem, če je mislil zares, kakorkoli že, moral je v Beograd, vsekakor je tam pozabil na nas. Slavci bolj zmrzujejo, kalini manj, ampak tudi kalinov nihče ne uči več. Ogromno več svobode je, ja, kar poglejte, saj še to vašo Mladino bolj poredko zaplenijo. Semintja, na vsake kvatre, da se ne pozabi. Je pa res, da so se varnostniki in ustvarjalci

nekako prilagodili drug drugemu, oboji moramo živeti. Hvala bogu. Kar smejte se. Samo pogledjte, recimo, Bojana Štiha, kako ostrostrelsko strelja na vse strani. Ne samo, da ga ne zapro, še prava medijska zvezda je.

S. Z.: Potemtakem je po Vašem vse lepo in prav?

D. S.: A, to pa nisem rekel. Svobode je več, ustvarjalnosti pa malo. Ne mislim na umetnost, nasploh mislim. Ti vražji birokrati! Veselja in zagona niti za lek. Vsak po svoje obdeluje svoj vrt in kliče sosedu čez plot: Nolli tangere,... kar bi se reklo v slovenščini: Ne diraj me!

S. Z.: Mogoče tudi naši dandanašnji politiki niso kot so bili svojčas.

D. S.: Ja, so različni časi. Geniji res niso. Nekaj pa je: ti dandanašnji so pa že preveč brez mere. Leto za letom sami šoki in transi in kolapsi. Ne vem, ali ta kravatarska oblastniška gospoda zares hoče, da se sežremo. Naj se že enkrat prerazdele po svojih kočijah v božjem imenu in naj naprej tolčejo svoj falššpil, navadne volilce pa naj puste v miru po poslih.

S. Z.: Lažje reči, kot storiti. Kočij ni več toliko.

D. S.: Nekaj jih je gotovo še, nekaj jih pa sčasoma spet uvozimo, ko se ta godlja malo sčisti. Univerziada, olimpiada, samo slišim pa, da bo nova metla, tovariš Mikulić, bolj ostra. Tudi naš socialistični predsednik Šetinc zna svoje, ampak kaj, ko gre v Beograd in bo tudi on pozabil na Slovence, kot svoj čas Boris Kidrič. Še bolj nerodno pa je, da idej ni skoraj nič, idealizma pa čisto nič.

S. Z.: Tovariš Smole, se Vam zdi, da se revolucije zelo kmalu obrusijo?

D. S.: Še prej revolucionarji. Lenin je svoje boljše-vike lepo učil. Ko so mu hoteli v Smolnem v pisarni zamenjati preprogo pod nogami z novo, medvedjo, ni pustil, češ da je stara še v redu. Zgled v prazno, bil je očitno idealist. Slišim, da si veliko naših funkcionarjev privošči lov za sprostitev ob koncu tedna. Sprehodijo se v svežem, pa še kaj ubijejo zraven.

S. Z.: Tu ste v zmoti, tovariš Smole. To je bil le tisti Bakalli, kosovski kontrarevolucionar, že zdavnaj je razkrinkan in odžagan.

D. S.: Pardon.

(Krajši odmor, sogovornika počivata)

S. Z.: *Tovariš Smole, tednik Mladina se zanima tudi za psihosocialni vidik Vaše osebnosti. Kako gledate, na primer, na očitno finančno stisko v naši kulturi, ste obveščeni, kako pristrižen je denar za Vašo kulturno skupnost Slovenije, v škripcih so zdaj tudi samostojni umetniki, avtorski honorarji pa so že stara rana. Imate kakšen nasvet?*

D. S.: Mi še na misel ne pride. Sem že pred leti nasankal. Bil sem, ne vem več zakaj, v nekem odboru mariborskega gledališkega Borštnikovega srečanja. Bolj formalno so mi na neki seji dali v potrditev vsote, zneske nagrad, ki so bile tisto leto na voljo za nagrajene osvajalce. Bila je dolga vrsta nagrad, se spominjam, skoraj za vsakega nekaj, ampak tako majhen denar, da je bila sramota. Ker sem bil bolj nov in neprivajen na samoupravno obnašanje, sem se oglasil, češ, zmanjšajmo no število teh nagrad na dve ali štiri, povečajmo vsote, da bodo prihodnji nagrajenci imeli vsaj nekaj za v žep, s tem drobižem, sem rekel, si še treh malo boljših kurb ne morejo kupiti. Pri priči sem bil okrcan od predsedujočega: mariborske kurbe gor ali dol, mi slovenski kulturniki moramo biti v teh težkih časih (taki so bili tudi takrat) pred oblastjo varčni in skromni. Tako je, tovariš Zajc, z mojim psihosociološkim vidikom. Naj kar varčujejo, zmeneti. Nimam prav, tovariš Zajc, mislim, z nekoliko anarhističnega vidika?

S. Z.: *Tednik Mladina na vprašanja, če ni treba, ne odgovarja. Ker pa ste že sami začeli s temi nagradami, Vam tednik Mladina vljudno čestita ob veliki Prešernovi nagradi, ki ste jo dočakali, če Vas takole gledam, z obvladanim veseljem. Hočem Vas vprašati, kako je kaj zdaj s finančno platjo te počastitve Vašega življenjskega dela?*

D. S.: Primerjav s cenami v onih davnih mariborskih dneh seveda ne zmorem več. I tempi passati. Zdaj je skratka tako, da bomo dobili v žep povprečni osebni dohodek na prebivalca v letu 1984. Kot slišite, je jezik za ta kriterij lepo sodoben in posloven. Pet ali šest malo boljših plač, če Vas že tako zanima cifra. Če pričakujete moj vzdih, se ga bom lotil šablonsko: kako drag je bencin današnji.

S. Z.: *Tovariš Smole, nekateri še tega nimajo.*

D. S.: Stokrat res! In tudi to je res, da nekateri nikoli ne bodo dobili Prešernove nagrade, ker bodo prej umrli ali pa so že. Kdo od nas gre k boljšemu naproti, se pa ne ve. (Prosti citat iz »Sokratove smrti«.)

S. Z.: *Dominik Smole, označite svoj humanizem, ki tiči očitno skrit nekje v Vas.*

D. S.: Eh, ja. Vse te besede o humanizmu, nič ne rečem. Če to pomaga, da človek sam ne neha, v redu, ampak biti moraš prav namenoma slep, če v zvezi s tem tipom človeka, ki danes tlači naš planet, še pestuješ kakšne humanistične iluzije. Tudi če bi še bile kje kakšne možnosti: za kakšno ceno, lepo vas prosim! Od davnega Kajna do aktualnega Challengerja, ko vam prav pred očmi sežgejo očeta ali mater ali tudi sina, samo pobijanje, kri in švic, nesreča, obup, nespečnost, rane, bolnišnice, rak, sida, ječe, klavci, batinaši, barabije. Strašljivo trdokožen moraš biti, če si misliš: pardon, jaz nisem zraven, jaz imam svojo intimo, in mi ni treba ne videti ne vedeti, Bog v nebesih že ve, zakaj so reči takšne, kot so. Tak, kot je, je človek konstrukcija z nepopravljivo napako. Kdor ga je naredil ali, recimo, kakor se je sam naredil, zavésti si vgraditi ne bi smel, in tudi nihče drug mu je ne bi smel. Če zavést je, je to prehudičeva igra. Črtomir v mojem Krstu pri Savici (oprostite spet samocitatu) pravi: »Svet je ustvaril Satan,« ampak, naj pravi, reč zaradi tega ni nič lažja. Ivan Mrak ima popolnoma prav, ko pravi Jožetu Horvatu zadnjič v »Delu«, da je čedalje več snovi za tragedijo. Mogoče so burke lahko še bolj tragične. To zadnje čase malo preverjam. Pravim vam, človek tega tipa, te serije je zanič konstrukcija, z neodpravljivo napako. Edina relativno svetla reč je, da nastopa, kot se za vsako mehaniko spodobi, utrujenost materiala. Zastarelo, zarjavelo, počeno, smrt v že itaksmrti, samosmrt tega nesrečnega homunkulusa, to je edino dobro. Hvala, če ste mi dovolili pogledati naokoli malo bolj obsežno. Intima je nestalna, ena, dve in se zbudiš iz intimne in si spet brcnjen v pravo. Če je zavést, je ves humanizem prevara.

S. Z.: *Tako temno čutite svet in človeka? Tako, kot čutite Vi, to je brezup. Brezupanje. Tako se ne da.*

D. S.: Včasih sanjari človek, da je še upanje, bolj otročje je, smejali se mi boste, vem, a vendar vam povem. Recimo: mogoče se bo Bog, po sedmem dnevu, že odpočit, ozrl naokoli in, ker je vsega-mogoč, pri priči videl, kako je, in bo vzel zavést ven. Potem bi šlo, na ta način. Za naprej, mislim. Ampak, jaz sem le bolj agnostik, in v tako intervencijo ne verjamem dolgo. Prijaznejša, nekako dostopnejša se mi zdi orwelloska varianta, samo da veliko radikalnejša. Mogoče, da bodo stopili vkup najspretnjši in najhladnokrvnejši možje iz bio-

inženiringa, naskrivaj kajpada, kot svojčas frama-
soni v svojih ložah. In bodo spremenili kod genov v
človeškem primerku. Ali v daljši seriji serijo kodov
v genih, cloning, nova species skratka. Ja, nič se ne
smejte, znanost napreduje z velikanskimi koraki,
kot blisk. Da naskrivaj delajo marsikaj, se ve. Prav
mogoče je, da že delajo tudi v smeri mojega upanja.
Kar dostopna se mi zdi ta varianta. Tako bi bilo še
najboljše. Vzeti človeku zavést – to je humanizem.

*S. Z.: Tovariš Smole, predaleč sva zašla. Ali kot
lepo rečejo ob takih priložnostih na televiziji:
počasi nam zmanjkuje časa. Odkrito Vam povem,
bojim se, da nama bralci Mladine ne bi več sledili.
Za kaj Vam je dala Prešernovo nagrado slovenska
kulturalna birokracija, lahko samo ugibam. Kljub
tej obsežni vrzeli, se Vam za Vašo, kako naj rečem,
prijaznost v svojem imenu in v imenu bralcev ted-
nika Mladina, zahvaljujem. Prej sva se že domeni-
la, da Vas bo naš mojster Janez Bogataj fotogra-
firal. Če sem Vas prav razumel, ste predlagali v
naravi.*

D. S.: Ja... mislil sem, ker imam šestmesečno novo-
fundlandsko psičko Hojko, da bi še njo vzel dol, itak
se mora očedit, in bi bila skupaj malo sprejemlji-
vejša, če že ne lepša. Ampak sorodniki so jo vzeli
na počitnice, tudi v naravo. In tako je ta zamisel
padla v vodo. (Mrmra v brado.) Zdaj je, kar je. Kot
ukaže Mojster.

MANIPULIRAL
(in se manipulirati pustil)
SREČO ZAJC
MLADINA 14. II. 1986

Gledališki list Prešernovega gledališča Kranj, številka 5, sezona 1994/95, pred-
stavniki Milan Marinič, direktor, urednik Matija Logar, umetniški vodja, oblikovalec
gledališkega lista Jože Logar, tisk JAGRAF.

Na osnovi mnenja Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-148/92 mb
šteje gledališki list PG med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa
prizvodov.

